

På morgenmødet på revalideringscenteret spiller latter en vigtig rolle, når personalet prøver at finde ind til klienternes 'inderste kerne'. Latteren skal løse op og skabe fortrolighed. Klienter, der ikke kan se meningen med opholdet, får et bedre forhold til personalet, hvis de prøver at grine med.

FOTO: SCANPIX

På revalideringscentre foregår en inderliggørelse og psykologisering af klienternes sociale problemer. I stedet for en fysisk arbejdsprøvning presses klienterne til at erkende psykologiske kriser. Asterisk har interviewet sociologen Nanna Mik-Meyer.

Alt det private

* Poul var rasende. Den tidligere værkfører med mange års arbejds erfaring havde udviklet allergi, mistet jobbet og var sendt på revalideringscenter for at blive arbejdsprøvet. På centeret skulle man undersøge, om Poul kunne vende tilbage til en fuldtidsstilling, fleksjob eller skulle indstilles til førtidspension. De seneste par måneder var han kommet tæt på personalet, og han havde blandt andet fortalt om sin kone, der også var syg. Han syntes personalet virkede venlige og interesserede. Der var en god stemning og meget latter på centeret.

Men nu var han stiktosset, fordi han var blevet præsenteret for de iagttagelser, personalet havde samlet i en skriftlig redegørelse. Papiret var en lang, meget personlig beskrivelse af Poul som værende i en slags psykologisk krisesituation.

Poul vidste godt, at han havde problemer. Men det skyldtes de ydre betingelser – han og konen var syge, han havde mistet sit job, og han var ikke sikker på at få et nyt.

Poul overstregede alle de personlige beskrivelser i papiret med gul tusch. Snart havde han streget det hele ud. Han gik til sin projektleder for at spørge, hvad meningen med de personlige beskrivelser var. Projektlederen virkede helt rolig. Magtforholdet var ulige. Projektlederen sagde, at hun da var ked af, at Poul ikke brød sig om fremstillingen. Men nu var den altså skrevet, og det var ikke til at ændre på.

Poul fik at vide, at han under 'kursistens kommentarer' med håndskrift kunne tilføje sin egen udlægning til sidst i papiret.

Poul skrev: »Jeg vil gerne have slettet alt det private om min situation«.

Dømt til personlig udvikling

Nanna Mik-Meyer befandt sig på revalideringscenteret under forløbet, fordi hun som ph.d.-studerende fra Københavns Universitet undersøgte fænomenet klientgørelse. I projektet besøgte hun to revalideringscentre i sammenlagt fem måneder. Ph.d.'en resulterede i bogen 'Dømt til personlig udvikling', der

udkom i 2004 ved Hans Reitzels Forlag. I dag er Nanna Mik-Meyer ansat som forsker ved Socialforskningsinstituttet (SFI).

Om episoden siger hun:

»Det var mødet med Poul, der for alvor sporede mig ind på, at selv om revalideringscentrene har en kultur, hvor man opfordrer klienterne til at hygge sig og fortælle personlige ting om sig selv, falder hammeren på et tidspunkt. De skriftlige dokumenter med personalets konklusioner kan få alvorlige konsekvenser, som klienterne slet ikke er opmærk-

Skriftlige dokumenter med personalets konklusioner kan få alvorlige konsekvenser, som klienterne slet ikke er opmærksomme på.

somme på. Poul var godt klar over, at når dokumentet var skrevet, ville det få sig eget liv. Det ville ende hos en sagsbehandler i kommunen, som kunne læse beskrivelsen af en mand i personlig krise. Og hans egne kommentarer ville blive læst som en bekræftelse af rapportens konklusion, fordi kommentarerne var skrevet i affekt,« forklarer Nanna Mik-Meyer.

Det ydre eller det indre

Ifølge Nanna Mik-Meyer er et af de grundlæggende problemer med revalideringscentre, at klienterne har en meget diffus forestilling om, hvad de egentlig bliver vurderet på. Den typiske klient er en ufaglært person, som efter 10-20 år på arbejdsmarkedet har fået en arbejdsskade og mistet jobbet. Når kommunen henviser klienterne til revalideringscenteret, tror klienterne, at centerets personale først og fremmest skal måle, hvor meget de kan klare fysisk.

På centeret går det imidlertid hurtigt op for dem, at den fysiske arbejdsprøvning spiller en uendelig lille rolle. For personalet handler det om at finde ind til og løse op for den personlige krise, som arbejdsskaden har udløst.

»Når klienterne begynder på centeret er de typisk glade og interesserede. De håber, at opholdet betyder, at de får en afklaring af deres situation. Men efterhånden begynder de at undre sig over aktiviteterne på centeret,« siger hun.

Hver morgen er der for eksempel en halv times uformel morgensamling, hvor det er meningen, at klienter og personale skal sludre om løst og fast og helst grine, det gør personalet i hvert fald. Gruppeaktiviteterne på centeret minder om terapeutiske forløb, hvor klienterne skal udvikle deres sociale sider, og på værkstederne bliver klienterne sat til at lave fritidshjemsagtige aktiviteter som at sy en hagesmæk, lave mad eller lave kabale på centerets computer.

De flytbare og de fastlåste

For personalet på centrene ser virkeligheden helt anderledes og meningsfuld ud. Centeret er indrettet og bemanded ud fra forestillingen om, at klienterne først og fremmest har nogle psykiske problemer, der skal løses op for. Det er ønsket om at nå ind til disse bagvedliggende problemer, der får personalet til at interessere sig så meget for klienternes personlige situation.

På centeret ønsker personalet at finde klienternes 'inderste kerne'

Det forklarer blandt andet, hvorfor alle centre i landet er bemanded med psykologer, mens læger for eksempel kun har en perifer tilknytning.

»Formelt set drejer arbejdet sig om at 'arbejdsprøve' og afklare en klients situation. I praksis er det dog først og fremmest den personlige udvikling, personalet søger at understøtte. Det er i den forbindelse, at betegnelserne 'flytbar' eller 'fastlåst' om klienterne bliver meningsfulde,« forklarer Nanna Mik-Meyer.

»Flytbare personer er kendetegnet ved at være samarbejdsvillige. De kan og vil gerne gennemgå en personlig udvikling og dermed bearbejde den psykologiske krise, som deres situation ifølge persona-

- ▶ let er præget af. De fastlåste klienter har en psykologisk modstand og vil derfor ikke – selv om de ifølge personalet godt kan. De fastlåste 'spiller ikke med' og betvivler måske meningen med centeret og personalets faglighed,« siger Nanna Mik-Meyer.

Når det er svært at løse den sociale problemstilling, fokuserer man i stedet på den arbejdsløses personlige situation.

Hun fortæller, at hun på de to centre ikke mødte nogen klienter, der fik noget ud af at udfordre personalets opfattelse af formålet med deres ophold.

»Disse klienters ophold blev forlænget, fordi personalet vurderede, at klienterne 'stod i stampe'. Klienternes kritik af centrenes arbejdstilrettelæggelse blev taget til indtægt for, at de vitterlig var i en vanskelig situation,« siger Nanna Mik-Meyer.

Ud over kategorierne 'fastlåst' og 'flytbar' opererer hun med kategorien 'ægte syg'. Det vil sige mennesker, som er oplagte at indstille til pension, en vurdering, som klient og personale er enige om.

Den kompetente klient

På spørgsmålet om, hvad det kræver for at kunne begå sig som 'kompetent klient' i en social institution, siger Nanna Mik-Meyer, at klienter, der vil have maksimal indflydelse på deres egen situation, samarbejder, er venlige, viser interesse og forståelse.

»Så længe man er kritisk over for forholdene, lige så længe vil ens situation forblive uforløst. Hvis klienten derimod viser interesse og forståelse for arbejdets tilrettelæggelse, vil de typisk have bedre chancer for at få en beskrivelse af sig selv, som modsvarer deres egen oplevelse. I den forbindelse er det underordnet, om klienten ønsker pension eller fleks-job. Det væsentlige er, at han eller hun samarbejder,« siger Nanna Mik-Meyer.

Set med personalets optik opleves en klients forløb gennem revalideringscentret som en grundlæggende meningsfyldt proces, forklarer Nanna Mik-Meyer.

»Klienternes første modstand afløses typisk af samarbejdsvilje, når klienten har fundet ud af, at det kun er ved at samarbejde, at man bliver taget alvorligt. Herved fanges personalet også i en ond cirkel – klienternes 'positive' udvikling bekræfter dem i, at arbejdet er meningsfuldt«.

Købt eller ej

Nanna Mik-Meyer fortæller, at hun ikke har forsøgt at tage stilling til, om klienterne har smerter eller ej. Eller om de taler sandt eller ej, når de ønsker at opholdet skal resultere i en bestemt konklusion.

»Jeg konstaterer blot, om klienternes beskrivelse bliver købt af personalet eller ej. Om fremstillingen er korrekt eller ej, forsøger jeg at holde ude af analyserne.«

De fleste klienter på de to revalideringscentre ønsker som udgangspunkt at vende tilbage til arbejdsmarkedet, når de begynder på centeret. Men efterhånden går det op for dem, at fleksjob ikke hænger på træerne, og det får dem til at overveje, om det er mere sikkert og trygt at få en pension. Samtidig ænd-

Så længe man er kritisk over for forholdene, lige så længe vil ens situation forblive uforløst.

res deres beskrivelse af sig selv til, at de fokuserer mere på andre ting. For eksempel de ting, der holder dem tilbage, frem for de mange ting, de trods alt kan.

»Min pointe er, at man i det sociale arbejde skal gøre op med den essentialistiske opfattelse af identitet. Det vil sige forestillingen om, at der inde i alle mennesker er en kerne, som er stabil over lang tid. I realiteten organiserer vi vores forståelse af os selv afhængig af den situation, vi befinder os i. Det betyder ikke, at den ene selvopfattelse er forkert og den anden rigtig. På centeret ønsker personalet at finde klienternes 'inderste kerne'. Men det er en helt fejlplaceret øvelse ud fra et mere dynamisk identitetsbegreb. Omgivelserne – for eksempel opholdet som

klient på centeret – er i høj grad med til at forme klienternes fortællinger. Derfor skal man være opmærksomme på omgivelserne,« siger Nanna Mik-Meyer.

Inderliggørelse

Nanna Mik-Meyer siger, at når revalideringscentre i dag ser ud, som de gør, handler det blandt andet om, at centrene med massearbejdsløsheden i 1980'erne og 1990'erne ikke havde det som et realistisk mål at levere arbejdskraft til arbejdsmarkedet. I mange år var det således nok, at man understøttede en personlig udvikling af klienterne. Man udviklede en række gruppedynamiske metoder til at arbejde med ledige, præcis som udviklingen i en række andre sociale foranstaltninger.

Denne udvikling kan betragtes som en inderliggørelse af sociale problemer, hvilket Nanna Mik-Meyer anskuer som en generel tendens i perioder med stigende eller høj arbejdsløshed.

»Når det er svært eller umuligt at løse den sociale problemstilling, fokuserer man i stedet på den arbejdsløses personlige situation,« forklarer hun.

Denne tese bekræftes af de mange henvendelser fra medarbejdere fra andre områder i den sociale sektor, for eksempel daghøjskoler, institutioner for psykisk syge eller handelsskoler, der beskæftiger sig med integration.

»De siger alle sammen det samme – at de kan genkende beskrivelsen af, at sociale problemer næsten per automatik transformeres til en psykologisk problemstilling. Når man som medarbejder har vanskeligt ved at finde et arbejde til en nedslidt ufaglært kvinde i slutningen af 40'erne, retter medarbejderen fokus på kvindens personlige situation. Og i forhold til dette fokus er der jo rigeligt at tage fat på. Kvinden ankommer med en journal, der netop er karakteriseret ved at være en ophobning af alle de problemer, hun har haft,« fortæller Nanna Mik-Meyer.

Hun siger, at man altid kan finde en personlig problemstilling at arbejde med, når man har med andre mennesker at gøre.

Revalideringens historie

Nanna Mik-Meyer

er forsker ved Socialforskningsinstituttet. Hun færdiggjorde i 2004 sin ph.d. ved Sociologisk Institut, Københavns Universitet om klientgørelse på revalideringscentre. Hun har været tilknyttet en række forsknings- og udviklingsprojekter inden for aktivering og revalidering.

Nanna Mik-Meyer er forfatter til bogen 'Dømt til personlig udvikling. Identitetsarbejde i revalidering', Hans Reitzels Forlag 2004.

Har bidraget til Tidsskriftet Psyke & Logos' nummer 'Dømt til autonomi' med artiklen 'Personlig udvikling – en frigørende proces eller social kontrol i danske revalideringscentre' i 2004.

Hun er desuden medredaktør af 'At skabe en klient', som udkom ved Hans Reitzels Forlag i 2003.

Revalideringsarbejde har oprindeligt rødder i private invalideorganisationer. Organisationerne påtog sig opgaven at uddanne, optræne og behandle personer med handicap i en blandet lægelig, social og uddannelsesmæssig indsats. Blindeinstituttet i København stod for eksempel for uddannelse inden for skomageri, børstebinderi, vævning og strikning – og siden fag som telefonist og kontoruddannelse. Opdrætning og uddannelse afspejlede med andre ord behov på datidens arbejdsmarked. Med revalideringsloven i 1960 overtog det offentlige en del af opgaverne. Det førte til to slags institutioner. Opdrætningsvirksomhederne skulle tilstræbe at ligne arbejdsmarkedet med for eksempel værksteder og gartneri. Målet med indsatsen var at give klienterne en uddannelse, så de kunne blive en del af arbejdsstyrken. På revalideringsklinikkerne skulle blandt andre læger lave arbejdsprøvnings og opdrætning med særligt fokus på den fysiske behandling og opdrætning. Det kunne for eksempel være at måle

muskelkraft og lungekapacitet, men også evnerne til at begå sig sammen med arbejdskammerater og ledere. I 1970'erne og 1980'erne begyndte institutionerne at fokusere mere på klienternes psykologiske og sociale situation. Den høje arbejdsløshed på arbejdsmarkedet betød, at det blev sværere at finde realistiske alternativer til pension. Man begyndte at tale om, at klienterne psykisk set var langt væk fra arbejdsmarkedet. Centrene begyndte at arbejde med gruppedynamik og fokusere på kreativitet og personlig udvikling. Intentionen var at få fastlåste klienter til at indse, at de rummede ressourcer, som de ikke vidste, de var i besiddelse af. Et ophold på en revalideringsinstitution handlede med andre ord om en personlig forandringsproces, hvor en indre positiv kerne af drømme, ønsker og interesser skulle forløses. De fysiske omgivelser – værkstederne – blev kulisser, der dannede ramme om observationer af klienternes psykosociale udvikling.

»Det gælder for os alle sammen. En er netop blevet skilt, en har mistet jobbet, en ser ikke sine børn, en har taget lykkepiller i en årrække. Vi mennesker har problemer i alverdens afskygninger, men det betyder ikke, at vi altid ønsker, at professionelle skal hjælpe os med at bearbejde dem. Det samme frie valg bør gælde for ledige. Jeg synes, det er ulykkeligt, at sociale problemer automatisk oversættes til en personlig problemstilling, fordi det kan have store omkostninger for den person, det drejer sig om«. ▲

Jakob Albrecht
jaal@dpu.dk